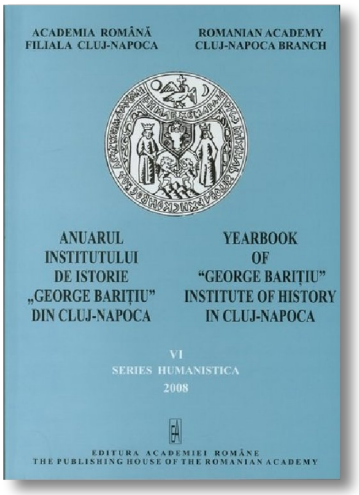

ISSN 1584-4404

Yearbook of the George Barițiu History Institute of Cluj-Napoca
Series *Humanistica*

humanistica.ro

Review of: Mihai Drăgănescu, Societatea conștiinței

Ionuț Isac

How to cite this article:
Isac, Ionuț (2008) *Review of: Mihai Drăgănescu, Societatea conștiinței*, Yearbook of the George Barițiu History Institute of Cluj-Napoca, Series Humanistica, Vol. 6, pp. 467–469. DOI: 10.5281/zenodo.22965824

© 2008: The Publishing House of the Romanian Academy.
Humanistica Yearbook is published online since 2003.
Submit your article to Humanistica Yearbook: secretariat.dcsu@acad-cj.ro

două mari secvenţe: una de prezentare a componentelor etapizate ale problematicii de retorică juridică şi a doua de implicare activă a studenţilor, prin exerciţiu formativ, având ca reper modele ale pledoariilor celebre.

Autoarea, chiar şi în partea de expozeu a construcţiei pledoariei juridice, depăşeşte cadrul narativ al problematicii, cu adaptări contemporane necesare ale discursului retoric, cum sunt prezentarea fazelor pregătitoare şi cele ale desfăşurării propriu-zise ale discursului retoric.

Un capitol aparte este dedicat stilului comunicării verbale utilizat în cadrul discursului juridic, nu ca simplă ornamentare a mesajelor orale, ci ca instrument de expresie eficient şi sugestiv.

Expresia verbală, rezultantă a individualităţii umane, dar şi a codurilor sociale, cuprinde atât o gândire logică clar exprimată, cât şi reprezentări ale unor valori afective cu putere de sugestie şi manipulare.

Şi astfel, prezentările despre discursul juridic autoarea le întregeşte cu aducerea în discuţie a conceptelor de persuasiune şi manipulare. Pe această linie, este evidenţiată existenţa în intenţionalitatea discursului retoric a unei duble vectorialităţi: a convingerii şi persuadării. Distincţia dintre convingere şi persuadare, care se regăseşte atât în retorica tradiţională, cât şi în cea contemporană, ţine de rezultatele discursului, de performanţa intervenţiei discursive.

Persuadarea, concluzionează autoarea, cu accentul pe convingere şi nu pe constrângere, potenţează relaţia profesională cu influenţe eficiente, prin acţiuni neagresive la adresa individului şi cu finalităţi de înrâurire valorizate în modalităţi optimale.

Gheorghe Boboş

Mihai Drăgănescu, *Societatea conştiinţei*, Bucureşti, Institutul de Cercetări pentru Inteligenţă Artificială al Academiei Române, 2007, 243 p.

Despre viaţa şi opera academicianului Mihai Drăgănescu s-ar putea vorbi la nesfârşit, fiindcă domnia-sa este nu numai o personalitate de elită a ştiinţei şi culturii româneşti, ci a devenit de multă vreme o veritabilă *instituţie academică* în sine. Zecile de tomuri semnate până în prezent, ilustrând o enormă arie ştiinţifică şi culturală – abordări cu deplină competenţă şi contribuţii importante pe plan naţional şi internaţional – sunt mărturia incontestabilă a acestei afirmaţii. Oricine îi studiază imensa activitate ştiinţifică, filosofică, culturală, universitară, academică, de cercetare, managerială, industrială, politică şi diplomatică, scriitoricească şi publicistică (nu cred că lista este epuizată) se va convinge că ea stă sub semnul exemplarităţii, fără ca aceasta să însemne claustrarea în adevăruri ştiinţifice abstracte ori în speculaţii filosofice impenetrabile. Fiindcă academicianul Drăgănescu a rămas omul deschiderii şi al dialogului, chiar atunci când unii n-au dorit să dialogheze cu dânsul, a rămas omul optimismului lucid, al mentalităţii democratice şi al speranţei în viitor, într-o vreme când conaţionali ai săi (mult mai tineri) şi le-au pierdut ori şi le exersează prin alte ţări.

Cititorul avizat al scrierilor metaştiinţifice, filosofice şi eseistice semnate de academicianul Drăgănescu are acum în faţa ochilor un nou set elaborat şi rodnic de idei, un eveniment editorial deosebit de important, care constituie – nu ezităm să o spunem – încununarea eforturilor domniei-sale pe acest plan din ultimii 30 de ani, mai ales din ultimul deceniu. Cercetările recente desfăşurate de autor (este vorba, în primul rând, de lucrările *Societatea conştiinţei*, 2003, *Spiritualitatea*, 2004, *Fundamentele naturale ale societăţii conştiinţei*, 2005) reprezintă corolarul etic, antropologic şi spiritual-religios al consideraţiilor fundamentale, ontologice şi epistemologice, ale modelului ontologic ortofizic, deschise de *Profunzimile lumii materiale* (1979) şi *Ortofizica* (1985) sau, chiar mai devreme, prin *Sistem şi civilizaţie* (1976), respectiv *Ştiinţă şi civilizaţie* (1984). *Societatea conştiinţei* reia şi aprofundează analizele din volumul *Principles of Integrative Science* (Editura Tehnică SA, Bucureşti, 2003) – realizat în colaborare cu omul de ştiinţă şi filosoful Menas Kafatos din SUA –, dar şi cele susţinute atât în seria de articole publicate în diverse periodice prestigioase din România, SUA şi Japonia, unele editate în co-autorat, cât şi pe linia altora, editate de colaboratori

remarcabili din străinătate ai savantului român (cum sunt R. Amoroso, G. Kato, M. Kafatos, S. Roy, D. Strupa) începând cu anul 2000 – considerat de acad. Drăgănescu drept anul din care construcţia sistemului său a luat o nouă turnură.

Detaliate pe parcursul unui interval temporal de circa 20 de ani (considerând începutul emiterii lor în anii 1972–1975), ideile filosofiei şi ontologiei structural-fenomenologice s-au concentrat asupra desfăşurării unui amplu proiect filosofic, după cum urmează: schiţarea şi, ulterior, consolidarea unei *ontologii originale* (pe care am denumi-o „ontologia ortoexistenţei"), prin lucrările *Profunzimile lumii materiale* şi *Ortofizica*; edificarea unei *filosofii originale a informaţiei* şi identificarea *principiilor ştiinţei structural-fenomenologice*, obiectul volumelor *Informaţia materiei* (1990) şi *L'universalité ontologique de l'information* (1996), dar, dintr-o perspectivă adâncită, în *Eseuri* (1993); crearea unei *teorii structural-fenomenologice a spiritului*, demers inaugurat de volumul *Eseuri* şi care, aşa cum declara acad. Drăgănescu, „rămâne un obiectiv de atins în restul vieţii autorului". Ne aflăm acum în faţa perspectivei desfăşurării acestei teorii, explorată până în detaliile sale, atât cât permite anvergura unei minţi savante şi optimiste, dar înfrânată lucid de realitatea hipercomplexă a societăţii umane de astăzi, deopotrivă plină de virtualităţi promiţătoare, dar şi de ameninţări terifiante.

Discuţia amplă pe care o face autorul în jurul unor concepte „fierbinţi" ale ştiinţei şi filosofiei lumii actuale (*minte*, *conştiinţă*, *spiritualitate*, *civilizaţie*, *societatea conştiinţei* ş.a.) derivă din insuficienţa postulării unei informaţii profunde, a unor principii abstracte ale existenţei, respectiv a filosofării pe marginea acestora. Exigenţa necondiţionată a prezentului, în lumina viitorului, impune ca toate aceste concepte şi înlănţuirile judecăţilor şi raţionamentelor pe care ele le fac posibile să fie extinse în zona umanului şi socialului, în fond aceea care interesează cel mai mult şi este, în ultimă analiză, crucială pentru orice fiinţă raţională. Căci miza (explicită şi implicită) a lucrării *Societatea conştiinţei* se enunţă în acest fel: suntem sau nu suntem în stare – la nivelul indivizilor, societăţii umane şi instituţiilor– să ieşim din starea de *semicivilizaţie* (a se înţelege şi *semibarbarie*) în care ne mai zbatem astăzi şi să creăm premisele unei adevărate *civilizaţii socio-umane* (sintagma este mai veche şi îi aparţine acad. Drăgănescu), în perspectivă, a unei *societăţi a conştiinţei*. În fond, este vechea dilemă hamletiană, reluată cu mijloacele de reflecţie contemporane şi la înălţimea cerută de dramatismul existenţial al vieţii oamenilor pe Terra, în primii ani ai secolului al XXI-lea. Un eşec la soluţia dezirabilă (destul de probabil, altminteri) ar nărui întregul efort de milenii al civilizaţiilor omeneşti în cenuşa unei penibile şi tragice catastrofe.

Cu o altă ocazie, spuneam că, prin spiritul propriu, care depăşeşte cadrele formal-rigide ale gândirii sistemice clasice, graţie unui ferment intelectual viu, al noului, al căutării unor răspunsuri originale fără a recurge la soluţii prefabricate, ortofizica şi modelul său ontologic recurg la dezbaterea de tip *metafilosofic*, prin analiza critică a premiselor, condiţiilor şi rezultatelor filosofării asupra ştiinţei, societăţii şi culturii, în era informaţiei. La această concluzie duce observarea atentă atât a filiaţiilor istorico-filosofice ale ortofizicii, precum şi a aspectelor de strictă actualitate (critica paradigmei sistemice, abordarea filosofică a problematicii inteligenţei artificiale, a informaţiei şi arhitecturii gândirii). Remarcam atunci, ca o noutate în literatura filosofică românească, prioritatea demersului ortofizicii în domeniul *ontologiei sistemelor de inteligenţă artificială* şi integrarea acesteia în *ontologia socială*, pe temeiul coexistenţei, pentru prima oară în istoria umanităţii, a două tipuri de inteligenţă (creierul şi ordinatorul). De altfel, lucrarea discută perspectiva (deocamdată destul de îndepărtată) a construirii roboţilor dotaţi nu doar cu creier artificial, ci şi cu o formă de conştiinţă artificială, aptă a le permite în timp, împreună cu „oamenii naturali", participarea la configurarea unei spiritualităţi şi civilizaţii cât mai depline, îndreptate spre *bine*, ca valoare morală supremă. În acest sens, autorul consideră că „Problema conştiinţei artificiale nu este totuşi o falsă problemă. Ea se pune. Dacă va fi conştiinţă artificială, ea nu va fi o conştiinţă mimată, ci o conştiinţă pe un substrat structural-fenomenologic. Ca şi a omului, ea *va fi o conştiinţă structural-fenomenologică socială*. Avem speranţe ca prin social să fie canalizată către o conştiinţă mai bună decât a omului, mai spirituală, revărsând partea ei bună înapoi asupra omului, asupra variantelor speciei umane. Conştiinţa artificială va face bine omului, va contribui la dreptatea în lume, va căuta şi ea adevărul, va respecta tendinţele devenirii, păstrând caracterul uman primit pe cale socială din partea omului. Conştiinţele artificiale, eliberate de constrângerile biologice ale conştiinţelor naturale, sau cu constrângeri

biologice minime, ar putea fi într-adevăr astfel din punct de vedere moral. Conştiinţele artificiale, ca şi cele naturale vor fi intuitive, creative, dar vor avea o inteligenţă mult amplificată faţă de aceea a omului natural de astăzi. Aproape nu cred că are rost să vorbim de o societate a conştiinţei, dacă nu vor fi posibile sau nu vom lăsa să apară conştiinţele artificiale" (p. 43–44).

Aceste remarci ale noastre din trecut se confirmă cu prisosinţă la lectura volumului prezent (*Societatea conştiinţei*), care reuşeşte o întrepătrundere binevenită de planuri prin expunerea temelor noi (întrepătrunderea sentimentului cosmic cu cel divin; conceptul de *multivers*, teoria reţelelor şi teoria categoriilor, interpretate din perspectiva structural-fenomenologică) cu revenirea la consideraţiile mai vechi pentru împrospătarea memoriei cititorului şi conturarea unei relaţii de corespondenţă ideatică (mintea, conştiinţa, tensiunea filosofică, sentimentul cosmic ş.a.). Totuşi, şi aici apar frecvent noutăţi, întrucât nu avem de a face cu o simplă reiterare a conceptelor şi construcţiilor ideatice emise anterior în cadrul ontologiei structural-fenomenologice ortofizice; în anumite cazuri, tonul autorului devine tranşant, în urma reflecţiilor bazate pe examinarea unor dezbateri metateoretice şi filosofice de ultimă oră, cum ar fi, spre exemplu, statutul paradigmei ştiinţei structurale (standard): „În acest studiu va fi adoptată o poziţie netă: modelul ontologic care stă la baza ştiinţei structurale este inadecvat, iar ştiinţa structurală însăşi este limitată, ea poate fi folosită numai între anumite limite ale realităţii. Dincolo de aceste limite ea este insuficientă pentru a explica realitatea deoarece neglijează extra-ingredienţi ai naturii, pe care de fapt nici nu-i poate recunoaşte prin natura metodelor pe care le foloseşte. În ansamblu, ştiinţa structurală este incompletă pentru a explica realitatea în totalitatea ei" (p. 50).

Una dintre cele mai remarcabile noutăţi ale teoretizării susţinute în volumul *Societatea conştiinţei* se referă la elaborarea conceptului filosofic *Conştiinţa Fundamentală a Existenţei* (cu al său corelat, *Dumnezeu*, în teologie), care ar putea interacţiona cu *monoidul fenomenologic fundamental al existenţei* (introdus prin teoria categoriilor), determinând apariţia unor universuri şi entităţi, respectiv menţinerea existenţei acestora. Acum, introducerea conceptului de „sentiment divin", alături de şi în corelaţie cu acela de „sentiment cosmic" (întâlnit în unele lucrări anterioare ale autorului), permite descrierea *vieţii spirituale* şi a *spiritualităţii* în general, ca o simbioză a celor două sentimente, o valorificare pe un plan foarte înalt a conceptelor medievale de *vita activa* şi *vita contemplativa*. Astfel, partea meditativă a vieţii spirituale se bazează pe simbioza sentimentului cosmic şi a celui divin, îndreptate spre existenţa în totalitate şi a profunzimilor sale; partea activă se exprimă sub forma unor „[...] acţiuni în societate sub influenţa reunirii sentimentului cosmic şi a celui divin într-o unitate, cu putere de influenţare asupra comportamentului şi activităţilor în lume [...] Spiritualitatea *deplină* a omului presupune activitatea meditativă, pe de o parte, şi cunoaşterea, creaţia şi urmărirea binelui, pe de altă parte" (p. 143).

Reflecţiile de acest gen constituie, de altfel, expresia deosebitelor calităţi morale şi sufleteşti ale acad. Mihai Drăgănescu, pe care, personal, le situez la acelaşi nivel cu cele intelectuale – un elevat rafinament al dialogului, purtat cu o deosebită competenţă în orice domeniu, o extraordinară generozitate şi amabilitate, un model de relaţionare şi comunicare interumană, pe fondul unei mari modestii – tot mai rară, din păcate, în lumea academică actuală, fără a omite amănuntul că dl. Drăgănescu este un foarte bun cunoscător al filosofiei şi al culturii umaniste, peste nivelul multora dintre specialiştii cu pretenţii în aceste domenii.

Pe întregul parcurs al elaborării şi dezvoltării sale, modelul ontologic ortofizic reprezintă o direcţie de gândire care demonstrează că oamenii de ştiinţă cu o vastă şi profundă cultură filosofică pot ajunge la elaborări ideatice pe care filosofii „profesionişti" nu au dreptul să le subestimeze. Contribuţiile ortofizicii dezvoltă elementele *realismului* şi *raţionalismului* filosofiei româneşti, într-o abordare originală a faptului ştiinţific şi cultural. Ea dezvoltă o *dialectică* proprie, prin „complicarea" progresivă a analizei filosofice pe măsura parcurgerii succesive a nivelurilor existenţei, de la cel anorganic la acela al conştiinţei şi civilizaţiei – fapt ilustrat excelent de volumul *Societatea conştiinţei*, Prin ideea unităţii unei *materii profunde* (sesizabilă datorită experimentelor mentale,